

MUVAHHIDIN CEMİYETİ

Dr. M. Metin HÜLAGÜ*

Türk Kurtuluş Savaşı'nın tam olarak anlaşılması ve doğru değerlendirilebilmesi için hiç şüphesiz bu dönemde kurulmuş olan teşkilatların yakinen bilinmesi gerekir. Bu devrede kurulmuş olan teşkilatları yerli ve yabancı, gizli ve âşikâr, yararlı ve zararlı diye kısımlara ayırmak mümkündür. Bu teşkilatlardan bir kısmı yurt içinde, diğer bir kısmı ise yurt dışında kurulmuş olmakla birlikte Anadolu'da faaliyette bulunmuştur.

Aşağıdaki çalışmamızda İngiliz Dışişleri Arşivi'nden temin ettiğimiz bazı vesikalar ışığında bu dönemde kurulmuş, Türk Kurtuluş Savaşı erlerine ve önderlerine yardımda bulunmuş ve kendileriyle işbirliğine girmiş olan "*Muvahhidin Cemiyeti*" nin kuruluşundan, üyelerinden, tüzüğünden ve yapmış olduğu faaliyetlerden bahisle bu cemiyeti tanıtmaya çalışacağız.

Muvahhidin Cemiyeti'nin temel gayesi, tüzük maddelerinde de belirtilmiş olduğu gibi, her türlü vasıta ve imkânı kullanmak sûretiyle hâli hazırda yabancı devletlerin koruması veya istilâsı altında bulunan Müslüman ülkelerin tam bir bağımsızlığa kavuşmalarını sağlamaya çalışmak, ve bu ülkeleri, Osmanlı Hilafeti'nin liderlik edeceği evrensel İslam Birliği adı altında birleştirmektir. Cemiyet'in Osmanlı Hilafeti'ne, Osmanlı hânedanlığına ve Türk devletine bağlı kalmakta kararlı olduğu hususu tüzük maddelerinde hassasiyetle dile getirilmiştir. Cemiyet Türkiye'nin adâletsiz bir barış anlaşması ile karşı karşıya kalmaması için tüm gayretini bu noktaya teksif etmiştir. Hicaz Kralı müstesnâ, tüm Müslümanlar genel olarak cemiyetin gerçekleştirmeyi öngördüğü hedefler üzerinde ittifak etmişlerdir.

Aşırı bir Pan-Islamist yapıya sahip olan Muvahhidin Cemiyeti kendisini Bolşevik taraftarı olarak tanıtmıştır. Moskova'da temsilci bulundurmuş ve Ankara Büyük Millet Meclisi'nin 105 üyesinin Bolşevik prensiplerine bağlanmasını sağlamıştır. Suriye, Mısır ve Irak halkı tarafından hedeflerinin tahakkuku yolunda büyük destek gören

* Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

Cemiyet, Şam, Humus, Baalbek, Kâhire, Tanta, Reşid, Hayfa, Halep, Zor, Bağdad, Necef ve Kuveyt'de merkezler oluşturmuş, Mısır ve Bombay'da ise şubeler açmıştır.

Kuruluşundan kısa bir süre sonra *Milli Mücâdele Hareketi* ve yine Suriye'de faaliyet göstermekte olan Pan-Islamist taraftarı ve Avrupa muhâlifi *Nâdiu'l-Arabî* cemiyetleri ile birleşmiştir.

Cemiyetin Mısır şubesinin üyelerini Halil Paşa el-Teruk, Rıza Bey el-Gabnî, Mansur Elvan ve Hacı Râtib Efendi oluşturmuştur.

Mısır şubesinin ilk toplantısı 17 Kasım'da Alim Akkaz Efendi Feridun'un evinde yapılmıştır. Bu toplantıya önde gelen otuz Kâhire'li kimse katılmış ve Akkaz Efendi'nin başkanlığında bir *Yürütme Kurulu* oluşturulmuştur.

Mısır şubesi vâsıtasıyla cemiyet *Hizbu'l-Vatani* cemiyeti ile birleşme müzâkerelerine başlamış ve dört gün gibi kısa bir süre sonunda yaklaşık 12.000 Mısır Paundu toplanmış ve 120'nin üzerinde Mısırlı subay cemiyete katılmıştır. Mısır şubesinin Kasım ayında ve muhtelif yerlerde gerçekleştirdiği daha kapsamlı toplantıya 50-60 bin insan iştirak etmiş, Mısır'ın bağımsızlığını ve Hilâfet'e bağlılığını dile getiren hararetli konuşmalar yapılmıştır.

Cemiyet merkezi Mısır ve Suriye'ye üçer, Irak'a iki, Kafkasya ve Azerbaycan'a dört, Afganistan, Tunus, Fas ve Hindistan'a birer temsilci göndermiştir. Ayrıca Mardin bölgesinde ki göçebe Kürt kabilelerine, Barzan halkına ve Yemen'de İmam Yahya'ya da birer temsilci göndermiştir. Cemiyet göndermiş olduğu bu resmî temsilcilerine ilâveten Müs'üman halka da yaklaşık bir milyon nüsha civârında ilan ve beyannâme dağıtmıştır. Diğer taraftan cemiyet, daha evvelce Türkiye'de Kafkas Cumhuriyetleri temsilcileri, Türk Milliyetçileri, İran demokratları ve İngiliz muhâlifi Müslüman unsurlar arasında müzâkereler konusu olan *İslam Ülkeleri Federasyonu* oluşturma fikrini destekler mâhiyette çalışmalara girmiştir.

Yukarıda genel hatları ile verilmeğe çalışılan Muvahhidin Cemiyeti'nin tüzük maddeleri ise şöyledir:

Madde I- Hakikat şudur ki, medeniyetin gelişmiş olmasına rağmen fanatizm hâlâ dünyada hüküm sürmektedir. Bu nedenle din, dinin yönlendirdiği her türlü saldırıya karşı koymak için kullanılmalıdır. Muvahhidin Cemiyeti adlı, şuan gizli olarak bulunan, teşkilat, isimleri malûm önde gelen sekiz Müslüman kimse tarafından kurulmuştur.

Cemiyetin gayesi tüm dünya Müslümanlarını Hilafet'in etrafında toplamak ve otonomilerini, bölgesel ve kültürel bağımsızlıklarını nazarı dikkate almak kaydıyla, aralarında dayanışma birliği oluşturmaktır.

Madde II- Hedeflerine ulaşabilmek için Cemiyet evvela Müslüman ülke delege ve ileri gelenlerinin katılacağı bir kongre tertib edecektir. Bu kongrede şu meseleler ele alınacaktır:

(a) Cemiyet'in hedeflerine ulaşmak üzere başvuracağı metodların tesbit edilmesi;

(b) Cemiyet'in ihtiyacı olan paranın nasıl toplanacağını tesbiti;

(c) Muhtelif merkezlerde oluşturulması gereken teşkilatlarca uygulanması icâb eden faaliyet alanının tesbiti;

(d) Teşkilatın merkezde görev yapacak üyeleri ile Yürütme Kurulu üyelerinin tesbit edilmesi.

Madde III- Hilâfet makâmı, Osmanlı İmparatorluğu'nun hak ve fazilet bakımından yöneticisi olmanın yanında Osmanlı hânedânının en yaşlı üyesi bulunan kimsenin hakkıdır. Bu yüce makam hiç bir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde tüm Müslüman dünyasını murâkebe etme ve kontrolde bulunma hakkına sâhiptir.

Madde IV- Fiilen bağımsız bulunmayan veya yabancı kuvvetlerin sömürgesi yahut otoritesi altında bulunan Müslüman halkların, Avrupa devletlerince de benimsenmiş olan Millî prensiplere uygun olarak, bağımsızlıklarını elde etmeğe gayret etmek cemiyetin başta gelen vazifesidir. Bu ülkelerin bağımsızlığının elde edilmesini müteâkip her ülkeden gelecek temsilcilerin katılımı ile oluşacak ve Hilâfet merkezinde veya ona yakın herhangi bir belde toplanacak olan Muvahhidin Cemiyeti Meclisince varılan kararlara uygun olarak Pan-Islamizm uygulanmaya konacaktır.

Madde V- Cemiyet kat'î sûrette gereksiz yere kan dökmekten kaçınmayı esas kabul etmekle beraber buna mecbur kalırsa meşrû gayelerini tahakkuk ettirebilmek için silaha başvuracaktır.

Madde VI- Cemiyetin maddî geliri şuan için üyelerin ödeyeceği aidatlar ve zengin Müslümanların yapacağı bağışlar olacaktır. Ülkeler bağımsızlıklarını kazanmaları sonrasında zikri geçen maddî konuyla alakalı olarak bütçelerinden bu işe pay ayıracaklardır.

Madde VII- Cemiyetin faaliyet ve hesapları yılda bir, gerekli görülürse altı ayda bir, toplanacak olan Genel Kongre'de incelenecektir.

Madde VIII- İlk kongre toplanıncaya kadar cemiyetin kurucu üyeleri Yürütme Kurulunu teşkil edecekler ve tüm işler büyük bir gizlilik içerisinde icrâ edilecektir.

Madde IX- Kur'an-ı Kerim'in muayyen âyetlerine uygun olarak tüm Müslümanlar prensip olarak kardeşlerini kurtarmaya ve onlara yardım etmeğe koşacaklardır. Bu sebeple her Müslüman cemiyetin tabii bir üyesi durumundadır.

Madde X- Cemiyetin, bir başkan, dört üye ve iki denetleme memurundan (Examining Magistrates) oluşacak bir üst mahkemesi olacak. Bu mahkeme cemiyetin prensiplerine ihânette bulunan kimselerin durumlarını ele alacaktır.

Madde XI- Her üye hayatına da mal olsa cemiyetin emirlerine kesinlikle itaat edecektir. Emirlerle bağılılıkta bulunmayanlar ihânetle suçlanacak ve durumu üst mahkemeye havale edilecektir.

Madde XII- Siyâsi gereklere uygun olarak ilk genel kongrenin yerini tesbit etmek ve muhtelif Müslüman ülkelere delegeler göndermek yürütme kurulunun vazifesidir.

Madde XIII- Cemiyet vakit kaybetmeden faaliyete koyulacaktır. Zira İslam dini İslam ülkelerinde yaşayan insanların hürriyet ve dinî bütünlüklerine, can ve şereflerine saygı duyulmasını emreder. Cemiyetin prensiplerine muhâlefette bulunmayan gayr-i Müslimler korumamız altında ve tam bir emniyet içerisinde olacaklardır.

Madde XIV- Cemiyetin hedeflerini uygun bir lisanla anlatmak gayesiyle câmilerde halklar tertip etmek; risâleler, kitaplar ve gazeteler basmak; propağandada bulunacak özel heyetler teşkil etmek; masraflarını karşılamak sûretiyle Türkistana, Kafkasya'ya, Rusya'nın Asya'da kalan kısımlarına, Hindistan'a, Afganistan'a, Bulicistan'a, İran'a, Cava'ya, Muskat'a, Suriye'ye, Sumatra'ya, Irak'a, Kuzey ve Orta Afrika'ya özel temsilciler göndermek cemiyetin vazifesidir.

Madde XV- Cemiyet, ilkinin teşkilatlanma ve iç ekonomi, ikincisinin propağanda ve neşriyat, üçüncüsünün ise dış siyâset ile alakadar olacağı üç bölümden oluşacaktır.

Madde XVI- Üst Mahkeme ve karargahların temsilci üyeleri yukarıda zikredilen bölümlerin takip edeceği talimatlarla ilgili olarak özel kâideler oluşturacaklardır.

Madde XVII- Birliğe katılan her ülke bu birlik içerisinde serbest ve bağımsız bir bölüm oluşturacaktır. Bu ülkeler Hilâfet makâmının kutsî koruması altında sâdece iktisâdî, askerî ve dış politikada birlik oluşturacaklardır. Her bağımsız ülkenin kendi başkanı, üst mahkemesi ve bir bakanlığa âit kabinesi olacaktır. Ayrıca Hilâfet makâmının bulunduğu beldede içerisinde bütün Müslüman ülkelerin temsil edileceği Muvahhidin Cemiyeti Genel Meclisi oluşturulacaktır.

Madde XVIII- Kongre ilk toplantısında, temel hedeflerine hâlel gelmemek üzere, bu tüzük maddeleri üzerinde değişiklik yapabilecektir.

Cemiyetin ilk genel kongresi 11 Kasım 1919'da Sivas'ın Zara kazasında bulunan Rühdü Koleji'nde yapılmıştır. Gerçekleştirilen bu ilk kongrede dünya Müslümanlarına hitâben, İslam'ı ve Müslüman milletleri yok etmeğe çalışan Hristiyan güçlerin saldırılarına karşı mücâdele etmekte tek vâsıta durumundaki cemiyete destek vermeğe çağırın dinî esaslara dayanılarak hazırlanmış bir beyannâme yayımlanmıştır. Zikri geçen beyannamenin metni şudur:

"Müslümanlar,

"(Se.âm kısmından sonra) Bugün İslam dünyası yeni bir Haçlı seferi tehlikesiye karşı karşıya bulunmaktadır. Hergün bir çok Hristiyan hükümetlerinin hakları tam olarak tanınır ve teyid edilerek bağımsızlıkları kabul olunurken maalesef Türk milletleri ise sürekli olarak varlık haklarının ellerinden alındığına şahit olmaktadır. Eğer takınılan bu tavra karşı hareketsiz kalacak olursak Allah ve onun peygamberi nezdinde lanetlenmiş olacağız ve hem bu dünyada ve hem de âhiretde emniyetten mahrum olacağız.

"Hazreti Peygamber bütün Müslümanları kardeş olduğunu ilan etmiştir. Eğer onun şefeatine nâil olmak istiyorsak onun tüm arzularını yerine getirmek zorundayız.

"Müslümanlar ortak tehlikeye karşı birleşik bir mukâvemetle karşı koymalıdır. Böyle bir mukâvemet ise ancak teşekkülünde tüm İslam dünyasının yer almış olduğu Muvahhidin Cemiyetine yapılacak olan her türlü maddi de manevi destekle mümkündür.

"Tüm din kardeşlerimizi Allah ve Peygamber aşkına ve İslamın emniyeti adına bize yardımda bulunmaya davet ediyoruz."

İlk genel kongreye katılan ve isimleri tesbit edilen 37 delegenin 12'sini (Mustafa Kemal ve Rıauf Bey'in de dâhil oldukları) Türk Milli Mücadele hareketi temsilcileri oluşturmuştur. Geriye kalanların dokuzunu hariç, diğerleri ise yöresel Türk temsilcilerden teşekkül etmekteydi. Dokuz kişi olarak hariç tutulan kimseler ise Mısır, Suriye, Arâbistan, Güney Kafkasya ve Kırım delegeleri olarak bulunmaktaydılar.

Bu toplantıya iştirâk eden delegelerin isimleri şöyledir:

Ülemâ: Akkaz Efendi Kardun ve Ahmed Attar Bey	Mısır temsilcisi.
Cilânizâde Necib Efendi ve Feyzullah Efendi (Tabbara ailesinden)	Suriye temsilcisi.
Şeyh Eburrâ	Şeyh Yahya'yı temsilen.
Ahmed Zafer el-Nebâi	Necid ve Hassa kabilesi Şeyhleri temsilcisi.
Receb Zenbebad Bey ve Yahya Tepmaseb Bey	Güney Kafkasya Türkleri temsilcisi
Rauf Peşdili, Molla Hassan (?) ve Behzed.	Erzincan temsilcisi.
İsmet Bey Rahimof	Kırım Müslümanları temsilcisi.
Hasib Efendi Zâde Vecihi	Mardin'li meşhur âlim.
Nurullah Efendi	Diyarbakır'da İslâm Hukuku Profesörü
Hadilanzâde Muhiddin ve Sefer Niyazi Efendi	Akşehir temsilcileri.
Muhammed Alim Efendi	Konya temsilcisi.
Muhammed Atıf Efendi	Ankara temsilcisi.
Süleyman Efendi	Tokat temsilcisi.
Cevheri Zâdeh Ahmed Nimet	İstanbul temsilcisi.
Rızâ Efendi	Bursa temsilcisi.
Alaaddin Raif Efendi	Kütahya temsilcisi.
Hâlid Remzi Efendi	Adana temsilcisi.

Hüsnizâdeh Bâki ve
Hoca Râsim Efendi (sâbık mebus) Trabzon temsilcisi.

Yukarıda zikri geçen kimselere ilave olarak, Kara Vasıf Bey hariç, Sivas Milli Mücadele Kuvvetlerini temsilen delegasyon üyeleri de Kongrede hazır bulunmuşlardır.

Kongre Akkaz Efendi Kardun'un Kur'an'dan okuduğu bir aşır ile açılmıştır. Cemiyetin Yürütme Kurul üyelerini, başkanlığını Hasibzâde Vecîhi Efendi'nin ve sekreterliğini sâbık Bahriye Nâzırı Rauf Bey ve sâbık Memleketeyn mutasarrıfı İsmail Bey'in yürüttüğü üyeler meydana getirmiştir.

Daha sonra Bekir Sami Bey, eski vali, toplantının gayesini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Türkiye'nin, nasıl olduğu bir yana, son savaştan, mağlup olarak çıkması bize bir gerçeği göstermiştir: Hristiyan dünyası Müslüman dünyasını kendi despotik boyunduruğu altına almak arzusunu taşımaktadır. Müslüman Güçlerden alınan haklar, ki bu haklar daha küçük Hristiyan milletlere verilmiş olacaktır, tersine çevrilmiş olan durumlardır. Mısır, Hindistan, Fas, Cezayir, Tunus ve Afrika'da Trablusgarp'ın haline bakınız. Tüm bu ülkeler İngiliz, Fransız veya İtalyan boyunduruğu altında inlemektedirler. Despotizm altında inleyen bu halkların Müslüman olmaktan başka bir suçları var mıdır? Bunları Habeşistan ve Karadağ halkı kadar bağımsızlığa liyâkatleri yok mudur? Bu vaziyet karşısında, bağımsızlığımıza ve mevcudiyetimize karşı ittifak içerisinde bulunan, Hristiyanlığın fanatik saldırılarına karşı koyabilmek için samimi bir şekilde İslam'a sarılmak zorundayız. Peygamberin talimatları doğrultusunda, tüm Müslümanlar arasında ittihadı ve kardeşliği tesis etmek durumundayız. Zira emniyetimiz için başka bir yol söz konusu değildir. Bundan dolayıdır ki, programını okumuş olduğunuz, cemiyet kurulmuştur.

“Pan-İslam, bazı fanatiklerin inandığı gibi, tecavüzde veya baskıda bulunmayı gaye edinmez. Sadece meşru müdafaaı hedef alır. Faydasız sözlerle vakit geçirecek durumda değiliz. Bundan dolayı, İslam ittihadının gerekliliğini takdir ederek, şuan burada mevcut olan kıymetli temsilcilerini bize göndermiş bulunan kardeşlerimize şükran borçluyuz.

“Şu anki Kongremize delege gönderememiş olan Hindistan, Afganistan, Buhara, Cezayir, Fas ve Muskat'lı kardeşlerimizin, Allah'ın izni ile, ikinci Kongremize katılacaklarını ümit etmekteyiz. Kongreye katılanların Yönerim Kurulu üyelerini seçmelerini öneriyorum.”

Yürütme Kurulu aşağıdaki şahıslar altı ay süre ile Yürütme Kurulu üyeliğine seçilmişlerdir:-

Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Ahmed Bey Attar, Cilânîzâde Necib, Ahmed Zafer el-Nebâî, Yahya Tehmasab, Rauf Peşdili, Cevherîzâde Ahmed Nimet.

Kongre delegeleri, muayyen mülâhazalardan sonra aşağıdaki kararları ittifakla kabul etmişlerdir:-

- 1- Cemiyet, mümkün olan her türlü vâsıtayı kullanmak sûretiyle Hristiyan egemenliği altında bulunan İslam ülkelerinin bağımsızlık ve hürriyetlerini elde etmeği temel gayesi olarak kabul eder.
- 2- Yürütme Kurulu, faaliyetleri hakkında ikinci kongreye rapor sunmak şartıyla, görev yaptığı süre zarfında cemiyetin gayesinin gerçekleşmesine yardımcı olabilecek her türlü tedbiri alma hakkına sahiptir.
- 3- Aktif atılımlar cemiyetin başarılı bir şekilde yapılanmasından, maddî imkan ve gerekli malzemelerin sağlanmasından sonra gerçekleştirilebilecektir.
- 4- Muhtelif mümessil heyetlerinin görevlendirilmesi ve bunların masraflarının karşılanması Yürütme Kurulunun kararına bağlı bir konudur.
- 5- Bu kongrede hazır bulunan bütün temsilciler temsil ettikleri milletler için otonomi ve bağımsızlık fikrine sıkı sıkıya bağlı bulunurken aynı zamanda Hilafet'e karşı besledikleri sarsılmaz sadâkat ve vatanseverlik duygularını da dile getirmişlerdir. Ayrıca delegeler tam bir ittifakla Hicaz Emiri'nin I. dünya savaşı sırasında takınmış olduğu tavrı şiddetle kınadıklarını beyan etmişlerdir.
- 6- Yürütme Kurulu'nun muayyen bir merkezi bulunmamaktadır. Kurul şartları gözönüne alarak uygun gördüğü Müslüman bir kasabada toplantılarda bulunabilecektir.
- 7- Delegeler memleketlerine döndüklerinde, Cemiyetin birer temsilcisi olarak, kendi bölgelerinde gerekli olan teşkilatı kuracaklar ve kendilerine özel olarak belirtilecek olan yolları kullanmak sûretiyle Merkez Teşkilât'a faaliyetleri hakkında malumat vereceklerdir.

- 8- Kongre kararları basılarak bir beyanname ile birlikte İslam dünyasının her bölgesinde dağıtılacaktır. Yürütme Kurulu bu vazifeden sorumlu olacaktır.
- 9- Cemiyetin üyesi bulunan Müslüman kardeşlerimiz, dayanışma ve dinin emniyeti adına, Yürütme Kurulu'nun tüm kararlarını kabul edeceklerdir.
- 10- Cemiyet'in şubeleri tarafından toplanmış olan paraların % 50, gerekli görüldüğü takdirde incelenmek şartıyla, masraflara ayrılacaktır.

Yukarıdaki kararların kabul edilmesinin ardından kongreye katılan diğer üyelerle birlikte Kurul üyeleri Hilafet'e ve İslam'a bağlı kalacaklarına, Cemiyet'in gayelerine sadık olacaklarına dâir yemine bulunmuşlardır. Duâ ile kapanan toplantıda ayrıca bir hafta içerisinde ekonomik ve diğer konuların görüşülmesi için Kongre üyelerinin tekrar toplanması kararı alınmıştır.

Muvahhidin Cemiyet'inin üçüncü toplantısı ise 10 Aralık 1919'da Sivas'da Idâdi Mektebi'nde yapılmıştır. Cemiyetin müdâvim ve üyelerinden biri de Mustafa Kemal olmuştur. Kongre üye ve temsilcilerine hitâben yaptığı bir konuşmada cemiyetin Yürütme Kurulu merkezinin Ankara'ya aktarılmasının gerekleri üzerinde durmuştur.

Bu toplantıda alınan kararlar ise şöyledir:

- 1- Avrupa devletlerinin Hilâfet ve Osmanlı devletini yok etmeği, Türkleri İstanbul, İzmir, Edirne ve Adana'dan çıkarıp atmaya veya Hilafet'in saygınlığını gidermeği ve İmparatorluğun bağımsızlığını tehlikeye düşürmeği hedef alan bir siyâseti uygulamaya koymaları hâlinde evvelâ Osmanlı milleti böyle bir karara boyun eğmeği reddedecek, ikinci etapta ise Muvahhidin Cemiyeti şubeleri vasıtasıyla dünya Müslümanlarını isyâna teşvik edecektir.
- 2- Milletin hangi şartlar dahilinde barış yapmaya hazırlandığını açıklamak üzere Merkezî Hükûmet'e bir rapor sunulacaktır. Şartların kabul olunmaması halinde doğacak sonuçlar için sorumluluk kabul edilmeyecektir.
- 3- Muvahhidin Cemiyeti Yürütme Kurulu Millî Mücâdele Kuvvetleri Temsilci Kurulu ile ortak hareket edecektir.
- 4- Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve onlar tarafından seçilecek olan üç kıdemli kurmay subaydan oluşan bir askerî kurul oluşturula-

caktır. Bu kurul mevcut olan ve olması planlanan Millî Mücadele Kuvvetlerini tanzim ve idâre etmeğe çalışacaktır.

- 5- Millî Mücadele Kuvvetleri'nden sorumlu olan herkese, askerî vazife görmeğe elverişli kimselerin derhal adlarını, adres ve mesleklerini kaydetmeleri için emri verilecektir. Aynı zamanda tüm sekreterlere, ileriki bir emre kadar, Merkezî Komite emrine para göndermemeleri ta'limatında bulunulacaktır.
- 6- Bütün köy korucuları ve Kurbuzlar (?) ve İzcilik gibi tüm teşkilatlar askerî kurulun emri altında bulunacaktır.
- 7- Askerî Kurul mümkün mertebe Genel Kurmay Başkanlığı ile temas hâlinde olacaktır.
- 8- Rusya'dan ithal edilen silah ve askerî malzemelerin düzenli bir şekilde aktarılabilmesi için Samsun'da bir muhâbere üssü oluşturulacaktır. Bu tür üsler Sivas, Merzifon, Tokat, Amasya, Kayseri, Kırşehir, Ayaş, Ankara ve Eskişehir'de de olacaktır.
- 9- Tüm askerî kıtaların komutanlarından derhal kumandaları altında bulunan askerler, silah ve donanımlarının sayısını bildiren raporlar göndermeleri istenecektir¹.

Dr. M. Metin HÜLAGÜ

¹ Public Record Office, Londra; Foreign Office Archives; F.O: 141. 433/10770. 181931.

TEŞKİLAT-I MAHSUSA BELGELERİNE GÖRE 1917 RUS İHTİLALİ SIRASINDA TÜRKİSTAN

Dr. İsrail KURTCEPHE

Türkistan, Siriderya, Yedisu, Fergâne, Semerkant ve Maverây-ı Bahr-i Hazer'i içine alan geniş bir ülkedir. Türkistan'a Buhara ve Hive ilave edildiğinde uzunluğu, 2550, genişliği 1400 km olup yüzölçümü 1.842.000 Km² dir.

Bu topraklarda 15.000.000 nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun 400.000'den biraz fazlası Avrupalıdır. Halkın % 13'ü şehirlerde, % 62'si köylerde yaşamakta, % 25'i ise göçebe bir hayat sürdürmektedirler. Şehir halkının büyük kısmı tüccar ve sanayici, bir kısmı fabrikalarda işçi olarak çalışmakta, bir kısmı da dini işlerle meşgul olmakta ve ulema diye adlandırılmaktadır. Ayrıca devlet dairelerinde çalışan memurlar da vardır.

Türkistan topraklarının % 15'in dağlar, % 20'sini çöller, % 12'sini ormanlar kaplamaktadır. Geriye kalan alanlar tarım arazisi olarak kullanılmaya uygun olduğu halde büyük bir kısmı el değmemiş topraklar olarak durmaktadır. Çar Hükümeti, bu boş yerlere Rus göçmenleri yerleştirmeye çalışıyordu. Başlangıçta Taşkent'ten Semerkant'a kadar uzanan boş yerlerin büyük bir bölümü Siriderya'dan kanallar açılarak Rus göçmenlerinin yaşayacağı yerler haline getirilmesi düşünülmüştü. Projenin bir kısmı bitirilmişti. Rusya'da ihtilal patlak verdiği sırada çalışmalar hızla devam ediyordu.

Türkistan'da en çok ekilen ürün pamuktur. Savaş öncesinde Rus Hükümeti, pamuk ihtiyacının büyük kısmını Türkistan'dan sağlıyor, gerisini ise Amerika'dan ithal ediyordu. Savaş yıllarında ithalat yapamayan Rusya, ihtiyacının tamamını Türkistan'dan karşılamak zorunda kaldı.

Yarım asrı aşkın bir süredir Türkistan Rus çizmesi altında çiğneniyordu. Bu yarım asırlık Rus esareti altında Türkistan müslümanları çok felaketli günler geçirdiler. Irz ve namusları payımal oldu. En zen-